

Μία ορθόδοξη ανάγνωση και ερμηνευτική των έργων του Παπαδιαμάντη

Πολιτισμός / Λογοτεχνία - Φιλολογία

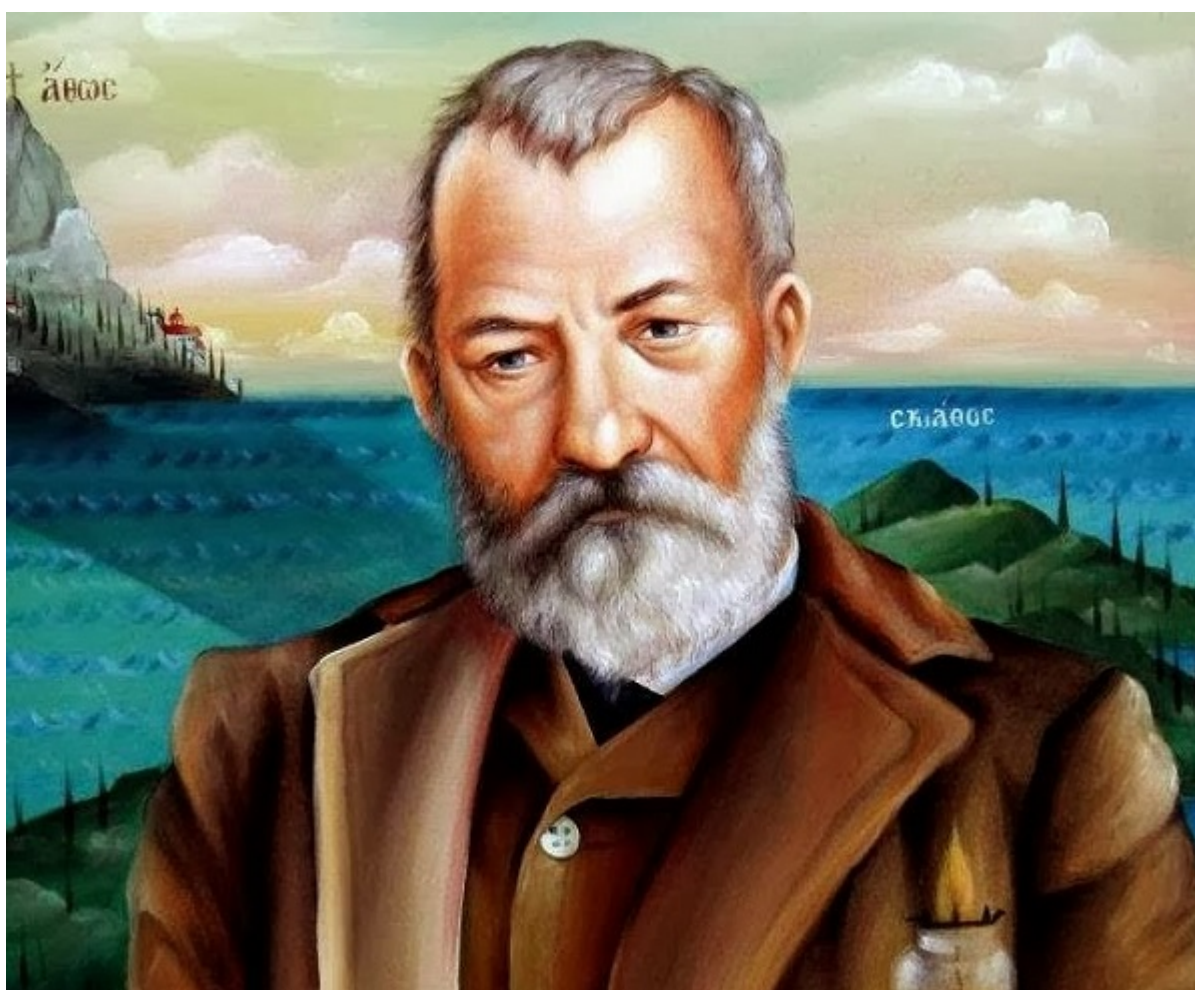
Χρήστος Πάτσης, Φιλόλογος - Θεολόγος

Ο Στ. Ζουμπουλάκης από τη δική του οπτική σημειώνει ότι η λογοτεχνική επίδοση του Παπαδιαμάντη είναι μία εργώδης προσπάθεια του συγγραφέα, να προστατεύσει τη χριστιανική πίστη, την Εκκλησία από την εκκοσμίκευση. Υπερασπίζεται λόγου χάρη, με πάθος την τυπική τάξη της λατρείας (λόγου χάρη, η αντίδραση του Παπά στην τέλεση του γάμου του Κουμπή), επειδή κάθε καινοτομία ενδέχεται να διασαλεύσει και τη θρησκευτική τάξη της κοινωνίας [12].

Παρακάτω θεμελιώνει με βάσιμα επιχειρήματα ότι την ορθόδοξη ανάγνωση και ερμηνευτική των έργων του Παπαδιαμάντη την εισήγαγε μεν ο Ζησ. Λορεντζάτος το 1961, επηρεαζόμενος, όμως, από το κλίμα της εποχής, όπου ένα νέο θεολογικό ρεύμα εμφανίζεται στην Ελλάδα με πρωτεργάτη το Χρ. Γιανναρά και το περιοδικό σύνορο. Ο Παπαδιαμάντης ήταν αυτός που απουσίαζε, το κατάλληλο πρόσωπο για αυτό το ερμηνευτικό μοτίβο, μία προσπάθεια για την οποία ο Στ. Ζουμπουλάκης

διατηρεί τις επιφυλάξεις του ή ακόμη και τις αντιρρήσεις του [13]. Ο Παντ. Καλαϊτζίδης, τέλος, θα ισχυρισθεί ότι η λογοτεχνία δεν μπορεί να καταστεί όμηρος της Θεολογίας, θεωρώντας σαφώς ότι ο όρος «χριστιανική λογοτεχνία» είναι αντιφατικός. Επιμένει, ο ίδιος, στην εσχατολογική διάσταση της Θεολογίας, τονίζοντας πως αν θέλει η Θεολογία να ευρίσκεται σε αντιστοιχία με την εποχή και την ιστορία της οφείλει να προσλάβει τη νεωτερικότητα χωρίς, βέβαια, τα συντηρητικά μοτίβα του εθνικισμού και του φονταμενταλισμού. Η Εκκλησία διαθέτει τη δική της γλώσσα και είναι αδόκιμοι οι θεολόγοι ή οι θεολογούντες, να απαιτούν από τη λογοτεχνία συμφωνία ή συμμόρφωση με τις θεολογικές αλήθειες [14].

Η ευθύνη και ο ρόλος του αναγνώστη στον τρόπο που προσλαμβάνει το περιεχόμενο ενός έργου βαραίνει τη σύγχρονη θεώρηση της λογοτεχνίας. Ο χριστιανός, λοιπόν, αναγνώστης κατά την Σπ. Αθανασοπούλου-Κυπρίου διαθέτει διαφορετικό κριτήριο ανάγνωσης, από κάποιον, που στέκεται αδιάφορος απέναντι στο Χριστό. Η «ορθή» θεολογική ανάγνωση απαιτεί αλλαγή συνθηκών ζωής, ώστε και οι αναγνώστες να μην παραμένουν στην απάθεια, παρακολουθούντες, αλλά να σηκώνουν το σταυρό και τον πόνο των συνανθρώπων τους [15]. Για παράδειγμα, η γυναίκα Σεραϊνώ στο σχετικό διήγημα δύναται να ερμηνευθεί, ως η γυναίκα

εκείνη, η οποία, κατά τη βιβλική οπτική, υποφέρει στην παρούσα ζωή, για να ανταμειφθεί στη μέλλουσα. Από την ερμηνευτική, όμως, της απελευθερωτικής Θεολογίας αυτό δεν αρκεί, απαιτείται ελευθερία, ισότητα, δικαιοσύνη. Η θεολογική ανάγνωση, ακόμη και του μυθιστορήματος, είναι επιτρεπτή, κατά τον π. Ευ. Γκανά, εφόσον ο αναγνώστης διαθέτει το κατάλληλο χάρισμα, ώστε να διαπιστώσει τις θεολογικές προκείμενες, αν υπάρχουν, του λογοτεχνικού έργου. Πάντως η λογοτεχνία και η Θεολογία εντός του ενδοϊστορικού πλαισίου και ενώπιον του τραγικού στοιχείου της ανθρώπινης ύπαρξης, ιδιαίτερα στο νεωτερικό πολιτισμό, φαίνεται να δηλώνουν αδυναμία προβολής ενός αποδεκτού κώδικα. Ένας άλλος δρόμος, αυτός προς την αγιότητα είναι περισσότερο πρόσφορος και ως προορισμός και ως σωτηρία [16].

Δίχως αμφιβολία Θεολογία και λογοτεχνία, με κοινή συνισταμένη τον λόγο, συναντώνται και στο πεδίο της ιστορικότητας. Μία Θεολογία της ιστορίας άλλωστε, [17] συναντά οπωσδήποτε το πρόσωπο του Χριστού, το πάθος, τον Σταυρό και την Ανάσταση Του. Ο πυρήνας αυτός της χριστιανικής πίστης εφόσον υφίσταται ενεργός, εγκεντρώνει την οπτική του δημιουργού και επιδρά στο έργο του. Θα ήταν αντιεπιστημονική μία ερμηνεία, η οποία θα παράβλεπε αυτό το γεγονός στον Παπαδιαμάντη, δεδομένου ότι τόσο οι ήρωές του όσο και ο ίδιος το έχουν «καταθέσει» κατηγορηματικά [18]. Παρόλο που ο λογοτέχνης, ακόμη κι αν δηλώνει homo religious, δεν βρίσκεται στην υπηρεσία της Θεολογίας, μέσω της τέχνης αποκαλύπτει νοήματα που αφορούν την ανθρώπινη ύπαρξη, τα οποία θα είχαν, ενδεχομένως, διαφύγει από την πεζή καθημερινότητα. Ο Παπαδιαμάντης βρήκε διά της χριστιανικής πίστης τη δεύτερη πανοπλία, την οποία χρειάζεται ο καθένας, σύμφωνα με τον Ν.Γ. Πεντζίκη, για να γίνει υπερασπιστής της δικαιοσύνης [19]. Λειτουργεί κατά κάποιο τρόπο προφητικά, εφόσον η έκφραση του παρόντος δεν είναι το μόνο ζητούμενο, αλλά και η υπέρβασή του. Τηρουμένων των αναλογιών και ο κάθε πιστός χριστιανός επιδιώκει τη νοηματοδότηση του παρόντος με όρους του μέλλοντος, κυρίως του εσχατολογικού βάθους της Βασιλείας του Θεού. Σε κάθε περίπτωση τα λογοτεχνικά κείμενα δεν διεκδικούν δάφνες δογματικής γραμματείας και οποιαδήποτε προσπάθεια, να αγιοποιηθεί ένας δημιουργός ή να αναθεματιστεί δεν ανήκει, προφανώς, στην αυθεντική Θεολογία [20].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

12. Στ. Ζουμπουλάκη, Ο στεναγμός των πενήτων. Δοκίμια για τον

Παπαδιαμάντη, (Κρήτη: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης- Προοπτικές 2016) 96.

13. Ό. π., 168 κ.ε

14. Παντ. Καλαϊτζίδης, «Υπάρχει διάλογος μεταξύ Θεολογίας και λογοτεχνίας;», εφημ. Καθημερινή, στο διαδ. τόπο: <http://www.kathimerini.gr/151158/article/politismos/arxeio-politismou/yparxei-dialogos-meta3y-8eologias-kai-logotexnias> (ημερ. ανάκτησης 29.12.17).

15. Σπ. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, «Παρατηρώντας τον πόνο των άλλων: η ευθύνη του χριστιανού ανα-γνώστη με αφορμή το διήγημα του Παπαδιαμάντη “ο Γάμος του Καραχμέτη”», Θεολογία 4(2014) 255.

16. π. Ευ. Γκανάς, «Μυθιστόρημα και Θεολογία: δρόμοι ασύμβατοι;», Νέα Εστία τευχ. 1700 (Μάρτιος 2004) 45.

17. Στ. Γιαγκάζογλου, «Η Ορθοδοξία ως πολιτισμικό επίτευγμα και τα προβλήματα του σύγχρονου αν-θρώπου», Ορθοδοξία και [Μετα-]νεωτερικότητα, στο τομ. Γ´ (Πάτρα: ΕΑΠ 2008) 45.

Αλ. Παπαδιαμάντη, «Λαμπριάτικος Ψάλτης» «...Το επ’ εμοί, ενόσω ζω και αναπνέω και σωφρονώ, δεν θα παύσω πάντοτε, ιδίως δε κατά τας πανεκλάμπρους ταύτας ημέρας, να υμνώ μετά λατρείας τον Χριστόν μου...» στο διαδ. τόπο: (ημρ. ανάκτ. 28.12.17)

18. <http://papadiamantis.org/works/58-narration/224-02-29-lampriatikos-psalths-1893>

19. Ν. Γ. Πεντζίκη, «Άθως: η δεύτερη πανοπλία», Ανάλεκτα Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης ο Παιζωγράφος τευχ. 68 (2016) στο διαδ. τόπο: <https://www.pemptousia.gr/2013/01/athos-i-defteri-panoplia/> (ημερ. ανάκτησης 08.01.18)

20. Σπ. Αθανασοπούλο-Κυπρίου, «Η Ορθοδοξία ως πολιτισμικό επίτευγμα και τα προβλήματα του σύγ-χρονου ανθρώπου», ό.π., 116

<http://bit.ly/2NVQOdq>